

Članek Milka Matičetova v JiS 1959, 221—222, zlasti pa dopolnilo Ivana Grafenauerja sta ponovno pokazala vso nesmiselnost *preozkega* purizma in trebljenja tako imenovanih germanizmov. Vprašanje »Kje bomo začeli trebiti in kje nehali?« (Grafenauer) je povsem upravičeno. Koliko je še takih in podobnih »šopkov«, o katerih mislimo, da so čisto slovenski (spominjam se, da sem bil nekoč grajan, ker sem dejal »šajba« namesto slov. [i] »šipa«). S tem pa se znova kaže potreba ali zahteva po slovarju izposojenk in tujk. JiS je prinesel že marsikak tehten prispevek (n. pr. Bajčev idr.), ki lahko služi za dopolnilo Pleteršnikovim, Strekljevim, Ramovševim, Grafenauerjevim, Keleminovim idr. dognanjem. V doslej zbranem gradivu izposojenk iz nemščine pa pogosto pogršam pravilno izhodiščno obliko, glasoslovno in zgodovinsko utemeljitev pa živo ozadje, ki je povezano s problematiko izposojenk. Velika pomoč pri ugotavljanju starosti izposojenk bi bil slovar naših protestantov.

I. Grafenauer izvaja (JiS 1959, 222) čop in šop iz nem. Schopf. Ne ena ne druga beseda ni iz Schopf. Izposojenka iz stvn. *scoup* »Bund, Büschel« je slov. *škóp* (škopa, škopnik in druge izvedenke) v pomenu »Schaub, ein Bund Stroh« (Pleteršnik); za veliko starost govori vzglasni soglasniški sklop *šk* iz stvn. *sk* (izgov. *šk*). Stvn. *scoup* se razvije v srvn. *schoup* »Gebund, Bündel, Strohbund« (Lexer). Že v srednjeveškem bavarskem osredju se diftong *ou* dialektično zlije v dolgi *o*, prim. ime Schobser (tiskar v Münchenu 1497—1531, gl. Schmeller II s. v. Schaub). Izhodiščna oblika za slov. *šóp* se je torej izoblikovala že zelo zgodaj, gotovo pred 15. stoletjem. Tako smo isto besedo sprejeli dvakrat v dveh različnih časovnih obdobjih. Da *šop* zares ni iz Schopf, kaže *pf*, ki dá po navadi slov. *f*. Tudi novobav. Schaub ne pride v poštev, ker se beseda v narečju izgovarja *šáb* ali *šá*, švabske izvedenke iste besede pa imajo *u*, n. pr. Schuppis, Schuppisen, Schuppesgut itd. (Schmeller).

V sporu »pušeljc ali šopek« bi se glede narodnih pesmi postavil ob stran M. Matičetovu, predvsem zaradi zvočnosti; v prozi idr. pa bi se odločil za šopek, ker nepoučenemu ne zveni nemško, ker je starejša izposojenka kakor pušeljc. Ali je »kita cvetja, kita prediva« še dopustno?

Slov. *čop* ni iz nem. Schopf (kako razložiti prehod *š* v *č* in *pf* v *p*?). Slovanske besede čub, čup, čubek, čupa, čuper, čupryna in druge izvedenke, vse v pomenu »Schopf, Büschel Haare«, pričajo, da gre za domačo besedo, ki jo izvajajo iz ide. *qēup/ *qēub (Berneker SEW I, 160). Mogoče pa je, da se je pod vplivom nem. besede prvotni *u* spremenil v *o*.

Dušan Ludvik

»GOSTOVANJE V GRAZU«

Lani junija je gostovala ljubljanska Opera v avstrijskem mestu, ki ga je reklamna objava v dnevnem časopisu imenovala Graz. To obliko krajevnega imena sem nekajkrat lani srečal tudi v ljublj. Gledališkem listu. Kako je s tem imenom, ko smo doslej vedno pisali Gradec?

Po SP pišemo lastna imena v tuji ali domači obliki. To velja tudi za imena rek, gorovij in krajev. V slovenščini se je udomačila cela vrsta krajevnih imen tujega izvora v prilagojeni ali poslovenjeni obliki. Predvsem to velja za kraje, s katerimi smo imeli pogostne, dobre ali nesrečne, zveze in stike. Tako navaja SP za to zglede kot: Adiza, Ren, Pad, Dunaj, Dunajsko Novo mesto, Pariz, Neapelj ipod. Stoletna raba je potrdila slovenske inačice nekaterih krajevnih imen in danes ni nobenih ne političnih ne narodnostnih ne družbenih ne katerih koli drugih razlogov, da bi začeli pisati Rhein, Wien, Napoli ipod.

O imenu za (Štajerski ali Nemški) Gradec v sedanji nemški obliki »Graz« nihče ne dvomi, da je slovenskega izvira; tudi nemški prenapetež si ne bo usodil tega zanikavati. Ravno tako pa si tudi slovenski skrajnež danes ne bo upal trditi, da je »Graz« danes slovensko mesto. Toda zakaj tega mesta ne bi še vnaprej imenovali Gradec in ga tako zapisovali?! Samo nacionalna prenapetost je, če terjamo ali bi terjali od Avstrijcev ali Nemcev, da bi v svojih časnikih začeli uporabljati ime Ljubljana namesto svojega stoletnega poimenovanja Laibach. Ravno tako bi bila le kulturna ozkost, izhajajoča iz nacionalistične slepote, če bi oni zahtevali od nas pisanje Klagenfurt, Graz ali Wien. Še zdaleč pa seveda ni treba, da bi slovenska krajevna imena sami odlagali v ropotarnico starih slovníc in pravopisov! Še posebej, če so slovenske rodovine, kakor je Gradec. Po logiki, da moramo uporab-

ljati le tuja krajevna imena, bi prišli do čudnih neumnosti. Gledališki list bi pisal, da je prišel Bogo Leskovic iz Wiena. Zgodovinski učbeniki bi pripovedovali o rimskem (rimljanskem, romanskem?!) središču Romi. Ob naši Novi Gorici bi nenadoma stala Gorizia. V Prešernu bi brali: Ceste tebi ne zapiram / ne v Trieste, Wien in Graz! In priznati bi morali logiko italijanskemu okupatorju, ki je dovolil medvojno izdajo Levstikovega »Martina Krpana« le z italijanskimi krajevnimi imeni, tako da je n. pr. Krpan cesarju razlagal, da je »uže v Fiumi bil, tudi v Capo d' Istria«.

Zato naj Gradec ostane Gradec. Ne vljudnost ne državni ne kulturni oziri nam ne narekujejo, da bi ga ponemčili.

V. Smolej

PRIPOMBA K ELIPSI V SLOVENSKI SINTAKSI

Razmejitev, kaj sodi v slovnični oddelek o sintaksi, kaj samo v slovar, je marsikdaj težavna. Oddelek slovnice obravnavajo celo vrsto stvari le pod drugačnimi razgledi, da postane preglednost večja, uporaba pa lažja. Slovar zajema tudi druga slovnična poglavja, predvsem seveda sintakso, loči pa se od drugih slovničnih oddelkov po svoji ureditvi zaradi namena, ki mu služi, in ker podaja v preglednem abecednem redu vse besedišče jezika. Tako lahko rečemo, da je kar dosti stvari, ki jih moramo obravnavati v več oddelkih slovnice, posebno pa veliko takih, ki jim gre mesto v slovarju in sintaksi.

Ozka povezanost med sintakso in slovarjem je očitna. Dober slovar mora zajeti vso sintakso, vse sintaktične posebnosti, tudi take, ki jih krajše opisne slovnice ne morejo obravnavati.

V četrti izdaji Breznikove Slovenske slovnice je na primer le kratek odstavek o nepopolnih ali eliptičnih stavkih. Tako tudi v najnovejši slovenski slovnici iz leta 1956. Po tej so nepopolni stavki taki, ki jim manjka kak pomemben stavčni člen, na primer pomožni glagol (Dolga bolezen — gotova smrt) ali povedek (Ti očeta do praga, sin tebe čez prag). Pravi nepopolni stavki so po tem priročniku le taki, ki nimajo povedka. O drugačnih elipsah naše slovnice molče.

Eliptični stavki v širšem pomenu besede ali na kratko elipse v jeziku, posebno v pogovornem, niso redke. V sintaksi, in ker te ne moremo strogo ločiti od drugih slovničnih oddelkov, v slovnici nasploh, bi moralo biti zato elipsi odkazano več prostora. To velja seveda tudi za slovar.

Za primer elipse naj vzamem izpuščanje nedoločnika za glagoli, ki jih imenuje slovnica glagole nepopolnega pomena, kot so: biti, moči, morati, hoteti, dati, utegniti, pustiti, namerjati, marati, želeti, smeti, dovoliti, misliti itd. Primerov iz ljudske in knjižne rabe je za to v izobilju: danes ne morem nikamor (iti); nič mi ne more (prizadeti); tobaka ne morem več (kaditi); zdaj pa res moram domov (iti); moram ven (iti); noče mi v glavo; noče mi iz glave; ne dá mu k sebi (priti); ne utegnem sam na pošto (iti); ne pusti me k sebi; jutri namerjam v semenj (iti); želim proč (iti); ne maram še domov (iti); bolnik ne sme iz postelje (vstati); namenil sem se v gledališče (iti).

Več kot v slovnica beremo o tem v slovarjih, predvsem seveda v Pleteršniku, čeprav tudi tam marsičesa pogrešamo. Pod geslom *moči* ima tele primere: kaj si more, was kann er dafür; ne morem vsemu kaj, ich kann nicht alles bestreiten, tun; ni mi moči vsemu kaj; sam sebi ne morem kaj, ich kann mir selbst nicht helfen; njemu ne morem nič, ich kann ihm nichts anhaben; kaj mu neki morejo, was können sie ihm denn anhaben; žaba ne more orehu kaj, ein Frosch kann eine Nuss nicht zerbeissen; ne more ga, er kann ihn nicht leiden.

Pri glagolu *morati* Pleteršnik nima takih primerov, čeprav bi jih mogli najti dovolj v ljudskem in knjižnem jeziku.

Za glagol *dati* bi mogli iz Pleteršnika navesti primer: niso mu dali v hišo, to je, niso mu dali stopiti v hišo.

Pod geslom *hoteti* beremo v Pleteršniku pripombo: infinitiv (iti, imeti, storiti itd.) je pogosto izpuščen: kam hočete; otročiči hočejo kruha; kaj čem s teboj, was soll ich mit dir anfangen; to mu ni hotelo v glavo, das wollte ihm nicht einleuchten; kaj hočete od mene?

Nekaj primerov ima Pleteršnikov slovar tudi za elipso pri glagolu nameniti se: nameniti se kam, einen Weg oder einen Gang zu machen sich vornehmen; letos sem se na Gorenjsko namenil. Za več naštetih glagolov pa tudi v Pleteršniku ni zgledov.